

დავით ბასიაშვილი

სსიპ „კონკურენციის სააგენტოს“ დომინირებული მდგომარეობის ბოროტად გამოყენების გამოვლენისა და აღკვეთის სამმართველოს მთავარი სპეციალისტი

საკონტაქტო ინფორმაცია:

მობილური: 5 99 56 35 03

ელ-ფოსტა: dbasiashvili@yahoo.com

ამერიკის შეერთებული შტატების ენერგეტიკული ბაზრის დერეგულაცია და საქართველოს ენერგო ბაზრის პერსპექტივები

ენერგო ბაზარი, რეგულაცია, დერეგულაცია, მომხმარებელთა სარგებელი

ელექტროენერგეტიკის, კომუნიკაციის, გაზის, წყალმომარაგების და სარკინიგზო გადაზიდვების მახასიათებელი ის არის, რომ თავის ინფრასტრუქტურიდან გამომდინარე არის ქსელური ხასიათის და გვევლინებიან მონოპოლისტებად, შესაბამისი ბაზრები წარმოადგენს რეგულაციის სფეროს. მათი საქმიანობა თითქმის ყველა ქვეყანაში რეგულირდება დამოუკიდებელი მარეგულირებელი ორგანოს მიერ.

გასული საუკუნის 80-იანი წლების დასაწყისიდან მაღალგანვითარებულ ქვეყნებში ადგილი აქვს ქსელური ხასიათის ეკონომიკის დარგების დერეგულირებას და როგორც პრაქტიკა ცხადყოფს ამ დროიდან ეს დარგები წარმატებით ფუნქციონირებენ კონკურენციულ გარემოში.

აშშ ელექტროენერგიის სექტორი არის ერთი ნათელი მაგალითი, რომელმაც მნიშვნელოვანი დერეგულირება განიცადა

ეს ცვლილებები ელექტროენერგეტიკის სფეროში განაპირობა 1992 წლის ენერგეტიკული პოლიტიკის აქტმა და ძირითადი დერეგულაცია შეეხო: საბითუმო ელექტროენერგიის ბაზრის შექმნას, ელექტროსადგურებს, რომლებიც ვერტიკალურად ინტეგრირებული იყვნენ ელექტროენერგიის კომუნალურ სამსახურებთან და დისტრიბუტორ კომპანიებს.

ბოლო ორი ათეული წლის პერიოდი აშშ ენერგო დისტრიბუციის ინდუსტრიაში ადგილი ქონდა მასშტაბურ ცვლილებებს. 220 მილიარდიანი ინდუსტრია, რომელიც მილიონობით მომხმარებელს და ბიზნესს სექტორს აწვდის დენს დღემდე რჩება მთავრობის მიერ ყველაზე დიდ უკანასკნელ სანქცირებულ მონოპოლიად, სადაც ნელა, მაგრამ ნაბიჯ-ნაბიჯ ხორციელდება დერეგულაციის პროცესი და გზას უხსნის დისტრიბუციის სფეროში კონკურენციას, რაც მომხმარებელს ელექტროენერგიის მიმწოდებლის არჩევის საშუალებას აძლევს.

დერეგულირების დამცველები აცხადებენ, რომ მთავრობის მიერ ინდუსტრიის კონტროლის შემცირებამ გამოიწვია მომხმარებლებისთვის მომსახურების გაუმჯობესება და ადგილი ქონდა ფასების შემცირებას, მაგრამ იმ 24 შტატში - სადაც განხორციელდა ელექტროენერგიის დერეგულირება შედეგები სხვადასხვაა. ზოგიერთ შტატში ადგილი ქონდა: ფასების ზრდას, სიხშირის შემცირებას და გარკვეულ სფეროებში ელექტროენერგიის მიწოდების შეზღუდვას, რამაც დააყენა საკითხი დერეგულაციის სიცოცხლის უნარიანობის შესახებ. ამავდროულად, კონგრესს არ შეეძლო არ დათანხმებულიყო ქვეყნის მასშტაბით ელექტროენერგიის ბაზარზე კონკურენციის განხორციელებას.

მიუხედავად ელექტროენერგიის დერეგულირების მომხრეების მიერ გამოთქმული რეკლამირებისა - მათ შორის დაბალი ფასები და გაუმჯობესებული მომსახურებისა დერეგულირების შედეგები სხვადასხვაა.

1999 წლისათვის ტეხასის, ნიუ-იორკის პენსილვანიის და მასაჩუსეტის შტატებმა განახორციელეს ნაწილობრივი დერეგულაცია. თვითოეულ მათგანს შემუსავებული ქონდა საკანონმდებლო აქტი, რომელიც საშუალებას აძლევდა მომხმარებელს შეეძინათ

ელექტროენერგია სადისტრიბუციო კომპანიებისაგან. ბრძანება 2000-მა რეგიონული გადამცემი ორგანიზაციის სახით ხელიშეუწყო ენერგო დერეგულაციის წარმატებას. ამ ბრძანებამ შეცვალა სახელმწიფო გადამცემი ხაზების ოპერირება და კონტროლი.

პენსილვანიის დერეგულაციის ექსპერიმენტი, რომელიც 1998 წელს ამოქმედდა, არის წარმატების მაგალითი. The Washington Post-ის ცნობით დაახლოებით 500,000 მომხმარებელმა, მომხმარებელთა 11 პროცენტზე მეტმა, რომლებმაც 1999 წლის ოქტომბერიდან აირჩიეს დისტრიბუციის ახალი სქემა თვეში დაახლოებით 10 დოლარიის ეკონომიას იღებდა¹.

გაცილებით განსხვავებულია სიუჟეტს ქონდა ადგილი კალიფორნიაში, რომელიც 1996 წელს გახდა ერთ-ერთი პირველი შტატი ელექტროენერგიის რესტრუქტურისაციის გეგმაში. გეგმის ამოქმედებამდე დერეგულირებისთვის საჯარო მხარდაჭერის ცოტა ხნის შემდეგ, დაიწყო ფასების ზრდა. დერეგულაციის ამოქმედებიდან ორი წლის შემდეგ კალიფორნიის მომხმარებელთა ჯგუფებმა წარმატებას მიაღწიეს სახელმწიფო დერეგულირების გეგმის შეჩერების ინიციატივაზე, მაგრამ ეს ინიციატივა ვერ განხორციელდა. 2000 წლის ზაფხულში დერეგულაციის კრიტიკა გააქტიურდა, როდესაც შეზღუდული ენერგომომარაგებამ და მზარდმა მოთხოვნილებამ გამოიწვია შტატის მაშსტაბით მთლიანი ელექტროენერგიის საბაზრო ფასის ზრდა. სან-დიეგოში, სადაც ელექტროენერგიის საცალო ფასი არის პირდაპირ კავშირში საბითუმო ბაზრის ფასზე, ელექტრული გადასახადი გაორმაგდა. 2000-2001 წლის ზამთარში პრობლემა საგრძნობლად გაიზარდა, ვინაიდან შტატის ელექტრომომარაგება ფინანსური კრიზისის წინაშე აღმოჩნდა და ადგილი ქონდა ელექტროენერგიის დეფიციტს და ფასების მკვეთრ ზრდას.

ელენერგიის პროფილური მხასიათებლები შტატების მიხედვით²

შტატი	საცალო საშუალო ფასი (ცენტი/კვ/სთ)	სუფთა ჯამური სიმძლავრე (მეგავატი)	სუთა წარმოება (მეგავატი)	მთლიანი საცალო გაყიდვები (მვ/სთ)
ალაბამა	9.56	29,077	142,385,098	88,225,141
ალასკა	17.93	2,742	6,335,034	6,123,202
არიზონა	10.33	28,476	108,763,449	78,237,828
არკანზასი	8.13	14,711	60,445,059	46,188,438
კალიფორნია	15.23	76,537	196,963,215	256,846,635
კოლორადო	9.83	16,078	54,418,480	54,802,037
კონექტიკუტი	17.24	8,810	36,496,560	28,931,087
დელავერი	11.09	3,409	8,731,261	11,258,438
კოლუმბიის ოლქი	11.73	21	76,474	11,394,003
ფლორიდა	9.91	58,432	238,262,150	235,721,822
გეორგია	9.59	37,078	133,380,416	138,112,239

¹ <https://www.electricchoice.com/blog/timeline-history-energy-deregulation/>

² <https://www.eia.gov/electricity/state/>

ჰავაი	23.87	2,645	9,948,845	9,445,389
აიდაჰო	8.08	5,056	15,660,938	23,062,961
ილინოისი	9.38	44,843	187,441,635	141,050,409
ინდიანა	9.22	25,325	101,759,059	103,704,821
აიოვა	8.55	17,046	54,392,507	48,431,193
კანზასი	10.49	15,357	47,599,991	40,810,174
კენტუკი	8.42	20,155	80,273,501	74,553,575
ლუიზიანა	7.46	24,203	107,268,804	91,452,659
მაიანე	12.8	4,916	11,514,427	11,448,951
მერილენდი	12.21	12,338	37,166,687	61,353,911
მასაჩუსეტსი	16.48	13,332	31,955,022	53,475,888
მიჩიგანი	11.05	29,083	112,121,790	104,467,813
მინოსტა	9.99	16,012	59,478,753	66,546,492
მისისიპი	8.67	15,958	62,881,295	49,050,164
მისური	9.74	21,669	78,611,513	78,618,056
მონტანა	8.84	6,214	27,783,529	14,100,601
ნებრესკა	9.05	8,515	36,524,869	30,199,354
ნევად	8.39	11,805	39,787,005	36,144,630
ახალი ჰემპაირი	15.66	4,446	19,282,493	10,904,956
ნიუ ჯერსი	13.38	18,908	77,611,403	75,359,371
ნიუ მექსიკო	9.12	8,505	32,912,045	23,039,547
ნიუ ორკი	14.47	40,124	134,417,107	147,803,038
ჩრ კაროლინა	9.2	32,290	130,779,157	134,404,319
ჩრ დაკოტა	8.94	7,970	37,856,452	18,520,188
ოჰაიო	9.84	28,825	118,922,078	150,597,796
ოკლაჰომა	7.83	26,016	78,655,007	61,516,554
ორეგონი	8.83	16,334	60,182,013	47,349,350
პენსილვანია	10.19	44,057	215,066,509	145,327,683
რჰოდა აილენდი	16.28	1,906	6,564,885	7,524,270
სამხრეთ კაროლინა	9.79	22,676	96,985,764	79,577,550
სამხრეთ დაკოტა	9.83	4,376	11,524,184	12,129,530
ტენესი	9.23	21,355	79,340,633	100,758,439
ტექსასი	8.43	118,722	454,047,591	398,661,809
იუტა	8.72	8,976	38,133,928	30,179,534
ვერმონტი	14.46	691	1,911,207	5,516,450
ვირჯინია	9.09	26,622	92,554,876	112,280,665
ვაშინგტონი	7.68	30,997	114,086,582	88,885,316
დასავლეთ ვირჯინია	8.98	15,265	75,942,968	32,076,146
ვიკონსინი	10.67	16,840	64,966,611	69,736,338
ვოუშინგი	8.19	8,594	46,656,630	16,554,870
სულ აშშ	10.27	1,074,333	4,076,827,488	3,762,461,630

პრაქტიკულად, ყველა ვინც დაკავშირებული იყო დერეგულირების საკითხთან თანხმდებოდა, რომ ელექტროენერგიის სისტემის დერეგულირების განხორციელება შესაძლებელია. მთავარი კითხვაა იყო და არის როგორ? კონგრესის კვარტალური ანგარიშის მიხედვით ელექტროენერგიის დერეგულირების საკითხის წარმართავს შვიდი ჯგუფი, რომელთაგან თითოეული მხარს უჭერს სისტემაში ამჟამინდელ ცვლილებებს, რაც უზრუნველყოფს მათი წევრების უდიდეს სარგებელს. მათ მიერ კონგრესში წარდგენილი ანგარიშების მიხედვით ჯგუფებმა რეგულაციის ლობირებისათვის, რეგულაციის ყველაზე წინაარმდეგი პიროვნებების დასარწმუნებლად \$50 მილიონი დახარჯეს.

ჯგუფები განსხვავდებიან დერეგულაციის მიდგომებში. განსხვავების პირველი პუნქტი: - უნდა გააუქმოს თუ არა კონგრესმა 1935 წლის საზოგადოებრივი კომუნალური ჰოლდინგის კომპანიის აქტი (Public Utility Holding Company Act - PUHCA), რომელიც დიდ სადისტრიბუციო კომპანიებს გეოგრაფიულ არეალში აძლევს მონოპოლიის უფლებას, მაგრამ ხელს უშლის მის გეოგრაფიულ სივრცეში მათ გაფართოებას. კანონი ამოქმედდა ეროვნული კონგლომერატების დომინირებისგან თავიდან ასაცილებლად ელექტროენერგიის ინდუსტრიის სფეროში და ზოგიერთი ჯგუფი - კერძოდ, მსხვილი ინვესტორის საკუთრებაში არსებული ენერგეტიკული კომპანიები - ამტკიცებენ, რომ კანონი გაზრდილი კონკურენციის პირობებში მიმართულია, ფასების შემცირების და მომსახურების გაუმჯობესებისაკენ. სხვა ჯგუფები, მათ შორის, სამთავრობო უწყებების და მუნიციპალიტეტების საკუთრებაში არსებული კომუნალური კომპანიები, შეშფოთებას გამოთქვამენ, რომ PUHCA-ს აქტის გაუქმება მნიშვნელოვნად განაპირობებს მომხმარებელთა დაცვას.

დერეგულაციის მიმართ არსებობს სხვა ჯგუფების მოსაზრებები. ზოგიერთი ჯგუფი ირწმუნება რომ ისინი არ არიან გაერთიანებული დიდი ელექტრო კომპანიების დერეგულირებული სისტემაში. ამერიკული საზოგადოებრივ-ენერგეტიკული ასოციაცია, რომელიც წარმოადგენს მუნიციპალიტეტების ან სხვა სამთავრობო უწყებების მფლობელებს, სურს, რომ კონკურენცია გაუწიოს დიდ ინვესტორთა საკუთრებაში არსებულ ელექტრო კომპანიებს. იგი ასევე ხელს უწყობს ელექტროენერგიის მონიტორინგს სამართლიანი ფასების და ხელმისაწვდომობის უზრუნველსაყოფად.

მესამე კატეგორიის ჯგუფები შეშფოთებას გამოთქვამენ თუ რა შეიძლება გამოიწვიოს, დერეგულაციის მთლიანმა ეფექტმა ელენერგიის პატარა დისტრიბუტორ კომპანიებზე და მათ მომხმარებლებზე. სასოფლო ელექტრო კოოპერატივების ეროვნული ასოციაცია, რომელიც წარმომადგენს მომხმარებელ-მესაკუთრე ელექტრო კომუნალურ კოოპერატივებს, გამოთქვამენ შეშფოთებას რომ ელექტრო ქსელის დერეგულაცია უარყოფით გავლენას მოახდენს ადგილობრივ მომხმარებლებზე, მცირე ბიზნესზე, ფერმერებსა და რაზმეებზე. მათ სურს, რომ კონგრესმა მიაჩიოს მარეგულირებელი უფლებამოსილება შტატებს, რათა ელექტროენერგიის კოოპერატივებმა განახორციელონ თვითრეგულირება.

ენერგეტიკული წარმოებისა და მიწოდების არსებული სისტემამ ფუნქციონირება დაიწყო „ახალი საქმის“ ეპოქიდან, როდესაც კონგრესმა ბოლო მოუღო დიდი კომპანიების ბატონობას, რომლებიც ქვეყნის ელექტროენერგიის წარმოების სიმძლავრეზე 75% -ზე მეტს აკონტროლებდნენ. 1935 წლის სახელმწიფო კომუნალური ჰოლდინგური აქტის აქტი (PUHCA) აიძულებდა ჰოლდინგურ კომპანიებს, ელექტრო

მიწოდების კომუნალურის სამსახურებს მიეცათ მონოპოლია შეზღუდული ტერიტორიებზე. სანაცვლოდ, კომუნალური სამსახურები დათანხმდნენ, რომ უზრუნველყოთ სანდო ელექტრომომარაგება ყველა მომხმარებლისთვის რეგულირებადი განაკვეთებით. კონგრესის კვარტალური ანგარიშის მიხედვით, კანონს მოყვა 300-მდე ენერგო სისტემისა და 800 სოფლის კოოპერატივის ფორმირება.

1973 წლის OPEC მსოფლიო ნავთობის ემბარგომ დრამატული გავლენა ელექტრო ინდუსტრიაზე, რამც განაპირობა ხარჯების მკვეთრი ზრდაა. დღის წესრიგში დადგა იყო ენერგიის ალტერნატიული ფორმების მოძიების აუცილებლობა. 1978 წელს კონგრესმა მიიღო საზოგადოებრივი კომუნალური მარეგულირებელი პოლიტიკის აქტი (PURPA), რომელმაც დღის წესრიგში დააყენა "განახლებადი" ენერგიის გამოყენება, რომელიც წარმოებულია ქარის, მზისა და სხვა წყაროებიდან. მოგვიანებით ორივე საკანონმდებლო აქტი PUHCA და PURPA განიხილულ იქნა, როგორც ბარიერი ეროვნული ელექტროენერგიის დერეგულირების პროცესის საქმეში.

1990-იან წლებში, მზარდი მოთხოვნის ფონზე კონგრესი და ფედერალურ მთავრობა იძულებული შექმნა დეწყო დერეგულაციის პოლიტიკა და გზა გაეხსნა კონკურენციისათვის ელექტროენერგიის ინდუსტრიაში. კონგრესმა 1992 წელს ენერგეტიკის პოლიტიკის აქტის მეშვეობით ელექტროენერგიის მწარმოებლებს მიეცათ საშუალება შესულიყვნენ კონკურენციულ ბრძოლაში ელექტროენერგიის გაყიდვის ბაზარზე. ფედერალური ენერგეტიკული მარეგულირებელი კომისიამ (FERC) 1996 წელს გამოაქვეყნა, ერთ-ერთი ყველაზე ცნობილი 888 ბრძანება. 888 ბრძანება, ავალდებულებდა სადისტრიბუციო კომპანიებს გადამცემი ხაზების გახსნა კონკურენტებისთვის. მალევე, 888 ბრძანების გამოქვეყნებიდან, ახალ ჰემპშიერში დაიწყო საპილოტო პროგრამა, რომელმაც გზა გაუხსნა კონკურენციას ელ-ენერგიის სფეროში, რამაც შემდგომში გაგრძელება ჰპოვა კალიფორნიის, მასაჩუსეტის, პენსილვანიის შტატებში. ამგვარი ქმედებებმა დააჩქარა სახელმწიფო დონეზე ეროვნული დერეგულირების გეგმის შეიმუშავება.

ეროვნული ენერგოსისტემის დერეგულირების შესახებ საუბრები უფრო გამძაფრდა 1990-იან წლებში. გასაკვირი არ არის, რომ ენერგო სისტემაში ჩართულმა კომპანიებმა პოლიტიკური კონტრიბუციები მნიშვნელოვნად გაზარდეს პოლიტიკური პარტიების და კანდიდატებისა დაინტერესება და ჩართულობა დერეგულირების საქმეში. 1992 წელს კომუნალურმა სამსახურებმა განახორციელეს 5,4 მილიონის დოლარის ინდივინდუალური შეწირვები, წინასაარჩევნო პოლიტიკური საქმიანობის კომიტეტებში. 1996 წელს წინასაარჩევნო პერიოდში დემოკრატიების და რესპუბლიკური პარტიების პოლიტიკური საქმიანობის კომიტეტებში ფულადი შემოწირულობა 9,6 მილიონ დოლარამდე გაიზარდა. ეს თანხა კიდევ ერთხელ გაორმაგადა 2000 საარჩევნო ციკლის დროს.

როგორც ჩანს, ელექტროენერგეტიკის სფეროში მოქმედი ყველა მსხვილი ჯგუფი მიმართვას ფინანსებს პოლიტიკური პარტიების დაფინანსების საქმიანობაში. სინამდვილეში, ზოგიერთი დამკვირვებელი ირწმუნება, რომ არსებობს იმდენი ფული, რომ კონგრესმა სწრაფად უნდა გადწყვიტოს ეს საკითხი. ლობისტებიც იღებენ ამ საკითხით სარგებელს. ერთი ლობისტიც კი მას "ორი ლექსუსის" კანონპროექტს უწოდებს.

ამ საკითხში უდავო ლობისტური ლიდერია „ედისონ ელექტრიკ ინსტიტუტი“, რომელმაც დიდი ინვესტორების საკუთრებაში არსებული ელექტროკომპანიების

სახელით კონგრესში ლობისტური საქმიანობისათვის ათობით მილიონი დოლარი დახარჯა. სხვა ტიპის ელექტრული კომპანიებიც არ იშურებენ ფულს ლობისტური საქმიანობისათვის. არიან სოფლის ელექტრული კოოპერატივები, რომელსაც სათავეში უდგას ეროვნული სოფლის ელექტრო კოოპერატივის ასოციაცია მუდმივად არის პოლიტიკური პარტიების 10 ყველაზე მაღალი დონის კონტრიბუტორებს შორის.

მუნიციპალიტეტების და შტატების კომუნალური კომპანიები, რომლებიც წარმოდგენილი არიან ამერიკის სახელმწიფო ენერგეტიკული ასოციაციის მიერ - ასევე აქტიურად ლობირებენ არჩეული თანამდებობის პირებს, თუმცა გაცილებით ნაკლებად, ვიდრე მდიდარი ინვესტორის საკუთრებაში არსებული კომპანიები.

შემდეგ არიან რეკლამის დამკვეთები, როგორც ნებისმიერმა კონგრესის თანამშრომელმა ან ლობისტმა იცის, კონგრესის მიზნებისთვის გამოცემული პუბლიკაციები სავსეა კომპანიებისა და ჯგუფების რეკლამებით, რომლებიც ელექტროენერგეტიკის დერეგულირების დებატებში აფიქსირებენ პოზიციებს. ეს ჯგუფები მოიცავს: ელექტროენერგიის ფართომასშტაბიანი მომხმარებლების კოალიციას; ამერიკელები იაფი ელექტროენერგიისთვის; მოქალაქეები სახელმწიფო ძალაუფლებისთვის; კონსერვატორული კოალიცია, რომელსაც მხარს უჭერს ინვესტორების საკუთრებაში არსებული ელექტრო კომპანიები და ელექტრო კომუნალური აქციონერთა ალიანსი - კოოპერატივების კოალიცია და ინვესტორის საკუთრებაში არსებული კომუნალური სამსახურები.

1994 წლიდან, ელექტროენერგიის კომუნალურმა სამსახურები ოდნავ მეტად აფინანსებდნენ რესპუბლიურ პარტიას. 1994 წელს როგორც ბევრმა ინდუსტრიამ, ელექტროენერგიის კომუნალურმა სამსახურებმა მკვეთრად გაიზარდეს რესპუბლიკელების კანდიდატებისა ფინანსური დახმარებები 1994 წლის და 1996 წლის არჩევნების ციკლის პერიოდში დემოკრატების დაფინანსება ელექტროენერგიის კომუნალურმა სამსახურების მიერ ან თითქმის ნახევარად დაეცა და 32 პროცენტი შეადგინა. იმავე პერიოდში რესპუბლიკელების დაფინანსება წილი 47 პროცენტიდან 68 პროცენტამდე გაიზარდა.

1996 წლიდან კონგრესში ადგილი აქვს ელექტროსისტემის დერეგულაციის შესახებ დებატებს. მაგრამ კონგრესში კონგრესმენებს და სხვადასხვა ჯგუფებს შორის, კონსესუსის არ არსებობის გამო მხოლოდ მცირედი პროგრესია მიღწეული.

2005 წელს პრეზიდენტმა ბუშმა ხელი მოაწერა ენერგეტიკული პოლიტიკის კანონს. ამ კანონის მიხედვით კომუნალური სამსახურების რეგულირება, ფასიანსი ქაღალდების და ბირჟის კომისიიდან გადაეცა ფედერალური ენერგეტიკის მარეგულირებელ კომისიას (FERC). ეს ორგანიზაცია ენერგეტიკის დეპარტამენტის ნაწილია. თუმცა, მოგვიანებით პრაქტიკამ აჩვენა, რომ ის უკეთესად ფუნქციონირებდა, როგორც ენერგეტიკის პირველადი მარეგულირებელი ამერიკის შეერთებულ შტატებში.

FERC- ს აქვს მრავალი მოვალეობა და პასუხისმგებლობა, მათ შორის,

-) ბუნებრივი გაზისა და ელექტროენერგიის საბითუმო გაყიდვისა და გადაცემის რეგულირება;
-) ბუნებრივი აირის შტატშორისი მილსადენების მოვლა;
-) ნავთობის მილსადენებით შტატშორისი კომერციული ტრანსპორტირების საქმიანობის რეგულირება

ენერგეტიკული პოლიტიკის კანონმა აუცილებელი გახადა განხორციელებულიყო ცვლილებები 1935 წლის საზოგადოებრივი კომუნალური ჰოლდინგის კომპანიის აქტიში - PUCHA.

2012 წლისთვის, ენერგეტიკული დერეგულირება განხორციელდა (რაც მოცულობით) ორ ათეულამდე შტატში. ზოგიერთ შტატს აქვს მხოლოდ დერეგულირებული ელექტრო ან ბუნებრივი გაზის ბაზარი, ხოლო მხოლოდ რამოდენიმეს, როგორც ბუნებრივი გაზის, ასევე ელექტრო ბაზარი. არცერთ შტატს მთლიანობაში არ აქვს სრულად დერეგულირებული ბუნებრივი და ელექტრო ბაზარი. გამონაკლისად შეიძლება ჩაითვალოს ტეხასის უახლოესი დერეგულირება თითქმის 86%-ს შეადგენს.

გარკვეული შტატები, რომლებიც დერეგულაციას ახორციელებენ ექსპერიმენტის სახით, მაგრამ ეს ინიციატივები შეჩერებულია მანამდე სანამ ენერგეტიკული დერეგულაციის ზემოქმედება უკეთესად იქნება გააზრებული.

ელექტროენერგეტიკის სფეროს დერეგულაციის პროცესს სხვადასხვა ჯგუფების მხრიდან ინტერესებიდან გამომდინარე აქვს წინააღმდეგობრივი ხასიათი ის მაინც დადებითი მოვლენად არის შეფასებული და ენერგობაზრის დერეგულირების სარგებელი აშშ-ს ენერგო მომხმარებელზე აისახა შემდეგნაირად³:

1. ენერგო ბაზრის დერეგულაციამ შექმნა ბაზარზე ერთიანი წესი შემდგომი კონკურენციისათვის და გარანტიები, რათა ყველა კომპანიებს ჰქონდეთ ერთნაირი შესაძლებლობა ელექტრო მომხმარებელთა მომსახურების გაწევისათვის. დერეგულაციის ძირითადი არსი არის ის, რომ მომხმარებელი და არა დენის მომწოდებელი კომუნალური საწარმო კარნახობს პირობებს ელექტროენერგიის ბაზარზე;
2. ენერგო ბაზრის დერეგულაციამ შეამცირა დენის სამომხმარებლო ფასი, ვინაიდან დენის მომხმარებლებს მიეცათ საშუალება აერჩიათ ელექტროენერგიის მომწოდებელი;
3. ენერგო ბაზრის დერეგულაცია ათანაბრებს დენის ფასის გაუმართლებელ სხვაობას ტერიტორიულ ჭრილში. აშშ-ში დენის ტარიფის საშუალო ღირებულება დაახლოებით 7 ცენტია ერთ კვ/სთ-ზე და დენის ტარიფის ცვლილება შტატიდან შტატამდე საგრძნობია და მერყეობს 5 - 10 ცენტის ფარგლებში. დერეგულაციების ინიციატივები ამჟამად მიმდინარეობს ყველა შტატში, რაც იმის მანიშნებელია, რომ შტატების მოსახლეობის უმეტესობა მიიღებს ენერგოუზრუნველყოფის დერეგულაციის სარგებელს;
4. ენერგო დერეგულაცია ზრდის სამუშაო ადგილებს და სარგებელი მოაქვს ადგილობრივი მოსახლეობისათვის. სამწუხაროდ ბევრ დიდ კომუნალურ საწარმოს, რომელსაც მონოპოლური მდგომარეობა აქვთ ბაზარზე არ სურთ, რომ მომხმარებლებს ჰქონდეთ ალტერნატიული ენერგო მომწოდებლის არჩევის უფლება. ეს კომპანიები იყენებენ დაშინების ტაქტიკას, აძლიერებენ ლობირებას და პირდაპირ ტყუილს რათა დაარწმუნონ, რომ დერეგულირება მათ დააზარალებთ;

³ <https://www.americanpowerandgas.com/5-benefits-of-energy-deregulation/>

5. ენერგო დერეგულაცია ზრდის მომსახურების საიმედოობას. რეგულირებადი მონოპოლური მოდელის დროს, მომხმარებელს არ შეუძლია შეცვლოს ელექტრო კომპანია. კონკურენციის პირობებში, მომსახურების გაუარესება გამოიწვევს მომხმარებელთა რეაქციას და შედეგად შემოსავლების დაკარგვას, რაც შემდეგ განაპირობებს ინიციატივების გაძლიერებას, რათა უზრუნველყოფილი იყოს მომსახურების მაღალი სტანდარტი. ისე როგორც სხვა ინდუსტრიებში, დერეგულაციამ და კონკურენციამ გამოიწვია უსაფრთხოების და საიმედოობის გაუმჯობესება.

საქართველოს ელექტრო ბაზარი

საქართველოს ელექტროენერგეტიკული ბაზარი წარმოდგენილია კომერციული ოპერატორით, ენერგო გენერატორებით, ელექტროგადაცემისა და დისპეტჩერიზაციის ცენტრებით და სადისტრიბუციო კომპანიებით. საქართველოში მონოპოლიზებულია არა ელექტროენერგიის წარმოება, არამედ, მისი დისტრიბუცია. საქართველოში მხოლოდ 3 სადისტრიბუციო კომპანიაა, რომელთაც მთლიანად აქვთ ბაზარი გადანაწილებული და ფაქტობრივად, კონკურენციის ნაცვლად მონოპოლიური სისტემაა ჩამოყალიბებული.

ეს კომპანიებია:

1. სს „ენერგო-პრო ჯორჯია“, რომელიც ენერგიის დისტრიბუციას ახდენს ქვეყნის ტერიტორიის 60%-ზე;
2. სს „თელასი“, რომელიც ენერგიის დისტრიბუციას ახდენს მხოლოდ თბილისში.
3. სს „კახეთის ენერგოდისტრიბუცია“, რომელიც ელექტროენერგიის დისტრიბუციას ახდენს კახეთსა და აღმოსავლეთ საქართველოში.

მონოპოლიური ბაზრის არსებობის პირობებში მუდმივად იქნება შენარჩუნებული სადისტრიბუციო კომპანიების მოგების მაღალი მაჩვენებელი ტარიფში და სატარიფო პოლიტიკაში რაიმე მნიშვნელოვანი ცვლილების შეტანა მომხმარებელთა სასიკეთოდ თითქმის შეუძლებელი იქნება.

ამრიგად, თუ საქართველო შეძლებს დანერგოს საზღვარგარეთ უკვე აპრობირებული სადისტრიბუციო ქსელის დელეგირებული და კონკურენტული მოდელი, რომელის ანალოგიც არსებობს აშშ-ში და ევროპის ზოგიერთ ქვეყანაში, ეს საშუალებას მოგვცემს რეგულირებადი და საქართველოს პირობებში მაღალი კონცენტრაციის ბაზრის გვერდით თანდათანობით ჩამოყალიბდეს დერეგულირებული და კონკურენტული საცალო ბაზარი, რომელზეც დისტრიბუტორ კომპანიებს ექნებათ ბაზარზე თავისუფალი შესვლის საშუალება და საბოლოოდ მომსახურე ტერიტორიაზე, ჩამოყალიბდებიან საცალო კომუნალურ მიმწოდებლებად და ელექტროენერგიის სამრეწველო და შინამეურნეოების მომხმარებლებს მიეცემათ საშუალება, რეგულირებადი ტარიფის ნაცვლად აირჩიონ ბაზრის მონაწილე დისტრიბუტორ კომპანიების მიერ შემოთავაზებული კონკურენტული ტარიფი.

გამოყენებული ლიტერატურა:

<https://www.electricchoice.com/blog/timeline-history-energy-deregulation/>

<https://www.eia.gov/electricity/state/>

<https://www.americanpowerandgas.com/5-benefits-of-energy-deregulation/>

From 80es of last century the high developed countries started deregulation of grid sectors of economy and these markets demonstrate perfect operation in competition environment.

This article is dedicated to the steps of US energy deregulation which started after the introduction of Public Utility Holding Company Act – PUHCA in 1935 and it's still ongoing process.

The story of the gains of deregulation differs from state to state. While the electricity deregulation process demonstrates successful in some states the results of the same process is not so remarkable. Meanwhile there are some states that have experimented with deregulation on a trial basis.

For this reason the groups involved in the deregulation process have own interest and goals are lobbied in the Congress.